

КАТРАН МОРСЬКИЙ

Crambe maritima L. (*C. pontica* Stev. ex Rupr.,
nom. nud.)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Європейсько-середземноморський літо-
ральний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн.-Зх., Атлантична, Центральна, Сх. (пд.) Єв-
ропа; Пд.-Зх. Азія (Росія, Грузія); Пн. Африка.
В Україні — Причорномор'я, Приазов'я. Адм.
регіони: Дц, Од, Хс, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Рослини частіше трапляються як невелики-
ми групами, так і поодиночі, чисельність та
структура популяцій вивчені недостатньо.

Причини зміни чисельності
Антропогенні: інтенсивна трансформація
екотопів внаслідок господарської діяльності,
сильне і поступово зростаюче рекреаційне
навантаження, активна забудова літораль-
ної смуги по всьому ареалу виду, збирання
рослин для букетів та харчових цілей; при-
родні: стенопомність та низька конкурентна
спроможність виду, недостатнє природне
відновлення.

Умови місцезростання
Літоральні піски й черепашники з різкою змі-
ною зволоження. Угруповання кл. *Sakiletea*
maritimae та *Ammophiletea*. Геліофіт. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Напіврозеткава багаторічна
трав'яна рослина (0,3)0,5–0,6 (0,8) м зав-
вишки. Стебло товсте, прямостояче, дуже
галузисте, голе із сизою поволокою. Лист-
ки великі, голі, м'ясисті; розеткові — дов-
гочерешкові, в обрисі від яйцеподібних
до довгастих, 4–5-лопатові, із нерівномір-
нозубчастим хвилястим краєм; стеблові
(верхні) — ланцетні. Квітки зібрані в склад-
ну розлогу китицю (плейоботрій); пелюстки
білі, 7–9 мм завдовжки. Плід нерозкривний
двочленний стручечок; верхній членик кру-
глястий, горбисто-зморшкуватий або майже
гладенький, м'ясистий, 7–9 мм завдовжки.
Цвіте у квітні–травні (червні). Плодоносить у
червні–вересні. Розмножується насінням.

**Режим збереження популяцій та заходи
з охорони**
Охороняється в Чорноморському БЗ,
Ялтинському гірсько-лісовому, Карадазько-
му ПЗ та в Азово-Сиваському НПП. Рекомен-
дується дослідити стан популяцій та реінт-
родувати в природні екотопи. Забороне-
но забудову прибережних територій, забір
піску та гальки, організацію місць рекреації,
збирання рослин.

**Розмноження та розведення у спеціально
створених умовах**
Культивують у Криворізькому та Донецько-
му ботанічних садах НАН України.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, кормове, їстівне, ґрунтотвірне.

Основні джерела інформації
Дубовик, 1995; Опред. высш. раст. Крыма, 1972;
Определитель высш. раст. Украины, 1987; Флора
европ. части СССР, 1979; Халилов, 1991, 1993; Atlas
Florae Europaeae, 1996; Flora Europaea, 1993.

Автор: А.П. Ільїнська
Фото: М.Б. Горпенюк

КАТРАН МІТРИДАТСЬКИЙ

Crambe mitridatis Juz. (*C. koktebelica* auct. non (Junge) N. Busch)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Рідкісний ендемічний вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Передкавказзя, Нижня Волга. В Україні у Криму: Тарханкутський (ур. Джангуль) та Керченський (узбережжя моря від п-ова Казантип до Чокрацького озера; г. Опук) п-ови. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Популяції нечисленні, розміри до кількох сот м². Рослини ростуть поодинокі або групами по 20–30 особин. Найбільша їх щільність на м. Казантип та в ур. Джангуль. Більш чи менш стабільна чисельність особин спостерігається у важкодоступних місцях (кам'янисті розщелини), а на узбережжі — різко зменшується.

Причини зміни чисельності

Антропогенні зміни: рекреаційне навантаження, руйнування екоотопів внаслідок випасання, зривання рослин на букети, викопування; та природні чинники: низька конкурентна здатність, вузька еколого-ценотична амплітуда виду, недостатнє природне відновлення.

Умови місцезростання

Приморські вапнякові скелі та вапняково-мергелисті урвища. Геліофіт. Субксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Напіврозетковий монокарпік (переважно дворічний) до 2,5 м заввишки. Стебло прямостояче, майже від основи галузисте, внизу розсіяно опушене простими волосками. Листки розеткові, зверху шкірясті, трохи блискучі, черешкові, ліроподібно-пірчасті, по краю нерівномірно- і нерівнорозчленовані, зубчики відтягнуті, дещо хрящуваті. Квітки білі, зібрані в складну розлогу китицю (плейоботрій). Плід — нерозкривний двочленний стручечок з гоструватим до обох кінців і виразно ребристим верхнім

членником, діаметром 2–3,5 мм. Цвіте у квітні–травні. Плодоносить у червні–вересні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку. Охороняється в Казантипському та Опукському ПЗ. Рекоменується створити заповідник на п-ві Тарханкут, моніторинг стану популяцій, культивування у ботанічних садах та реінтродукція в природні екотопи. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання, облаштування місць рекреації.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

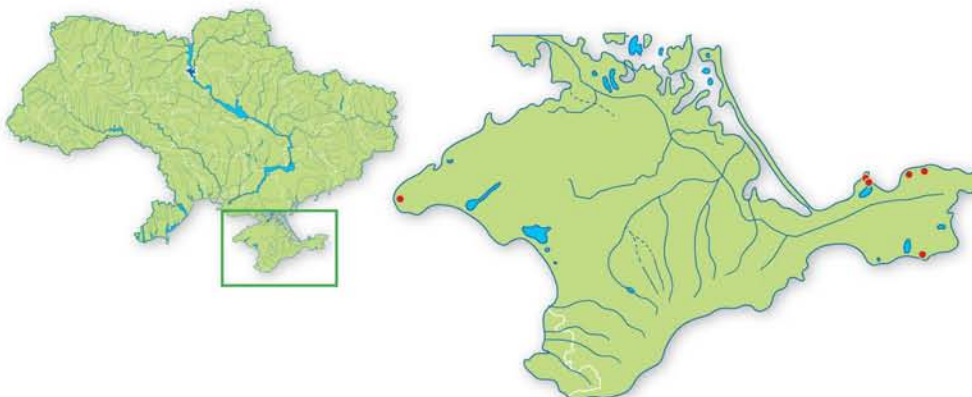
Господарське та комерційне значення

Декоративне, їстівне, лікарське.

Основні джерела інформації

Голубев, 1996; Екофлора України, 2007; Новосад, 1992; Юзепчук, 1951; ЧКУ, 1996; Atlas Florae Europaeae, 1996; Ball, 1993.

Автори: А.П. Ільїнська, Я.П. Дідух
Фото: В.П. Гелюта

КАТРАН ПІРЧАСТОНАДРІЗАНИЙ

Crambe pinnatifida W.T.Aiton (*C. maritima* L.
subsp. *pinnatifida* (W.T.Aiton) Schmalh.,
C. tataria Sebeok var. *pinnatifida* (W.T.Aiton)
O.E. Schulz)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Панонсько-західнопонтичний рідкісний сте-
повий ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральна (Угорщина), Сх. (Молдова, пд.
України, Крим) Європа. В Україні — Зх. Лісо-
степ, Крим. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Рослини трапляються невеликими групами
або поодинокі, чисельність та структура по-
пуляцій недостатньо вивчена.

Причини зміни чисельності
Антропогенні: розорювання степових схи-
лів, збирання рослин для букетів та харчо-
вих цілей; природні: стенопатність та низька
конкурентна спроможність виду, недостатнє
природне відновлення.

Умови місцезростання
Сухі степи (кл. *Festuco-Brometea*), сухі схили, гли-
нисті урвища (кл. *Sedo-Scleranthetea*). Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Напіврозеткова трав'яна
рослина 0,3–0,7 (1,5) м заввишки. Стеб-
ло прямостояче, дуже галузисте, голе,
сизе. Листки великі, голі, не м'ясисті;
розеткові — довгочерешкові, від пір-
частонадрізаних до пірчатороздільних
з крупними (чергуються з дрібнішими)
виїмчато-крупнозубчастими довгастими
лопатами; стеблові (верхні) — ланцето-
лопаткоподібні. Квітки зібрані в складну
розлогу китицю (плейоботрій); пелюстки
білі, 7–9 мм завдовжки. Плід нерозкривний
двочленний стручечок; верхній членик
круглястий, горбисто-зморшкуватий або
майже гладенький з губчастою тканиною,
7–9 мм завдовжки. Цвіте у квітні–травні

(червні). Плодоносить у червні–вересні.
Розмножується насінням.

**Режим збереження популяцій та заходи
з охорони**
Рекоменується дослідити стан популяцій,
культивувати вид у ботанічних садах, реін-
тродувати в природні екотопи. Забороне-
но збирання рослин, розорювання та тера-
сування схилів, їх заліснення.

**Розмноження та розведення у спеціально
створених умовах**
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, кормове, їстівне, протиерозій-
не, ґрунтовірне.

Основні джерела інформації.
Дубовик, 1995; Екофлора України, 2007; Опреде-
литель высших растений Крыма, 1972; Опреде-
литель высших растений Украины, 1987; Флора ев-
ропейской части СССР, 1979; Халилов 1991, 1993;
Atlas Florae Europaeae, 1996; Flora Europaea, 1993.

Автор: А.П. Ільїнська
Малюнок: І.В. Маханьков

КАТРАН СТЕВЕНА

Crambe steveniana Rupr. (*C. pinnatifida* Steven non W.T. Aiton)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Передкавказзя та Крим (Передгір'я). Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодиноці і невеликими групами. Чисельність незначна й різко зменшується.

Причини зміни чисельності
Антропогенні: руйнування екоотопів внаслідок майже повного розорювання степових схилів, випасання худоби, інша господарська діяльність; природні: стенопотність виду, низька конкурентна здатність, недостатнє природне відновлення; понижена схожість насіння.

Умови місцезростання
Степові схили переважно з виходами крейди та мергелю (угруповання порядку *Alyssosedetalia*). Геліофіт. Субксерофіт.

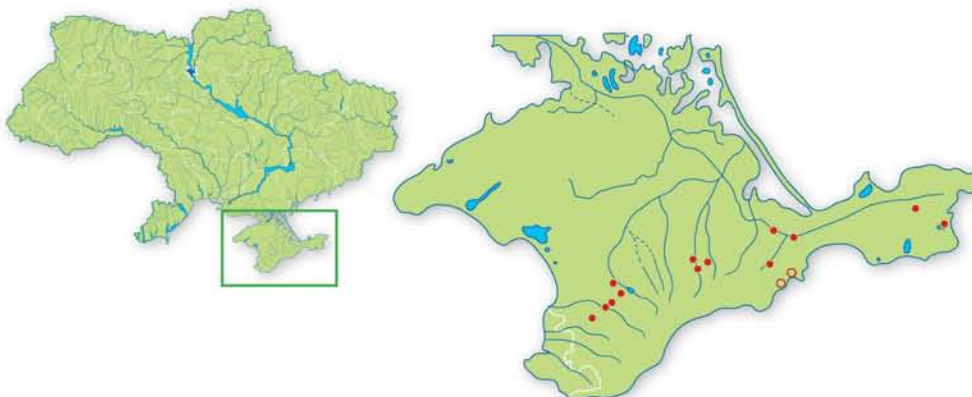

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Зовсім голий, сизуватий, напіврозетковий трав'яний монокарпик (інколи полікарпик), 60–100 см заввишки. Листки товсті, м'ясисті, розеткові, черешкові, пірчасторозсічені або двічі пірчасторозсічені, з віддаленозубчастим або надрізнаним краєм та притупленою верхівкою, 18–30 см завдовжки. Квітки білі, зібрані в розлогу, рихлу, дуже галузисту складну китицю (плейботрій). Плід — голий, нерозкривний, двочленний стручечок; його верхній членник округлий, чотириохгранный, сітчастий, коричневий (зрілий), 6–8 мм завдовжки і 6–7 мм завширшки. Цвіте у травні–липні. Плодоносить у липні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у заказнику загальнодержавного значення «Ак-Кая». Слід проводити моніторинг стану популяцій та інтродукцію рослин в ботанічні сади та парки. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують у Донецькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, жиролійне, харчове, протирозійне, перспективно-кормове.

Основні джерела інформації
Голубев, 1996; Екофлора України, 2007; Красная книга СССР, 1984; Липський, 1894; ЧКУ, 1996; Atlas Florae Europaeae, 1996; Flora Europaea, 1993.

Автори: А.П. Ільїнська, Я.П. Дідух
Малюнок: Т.В. Степаненко